

УДК: 004.7:339(4-672EU)
Biblid 1451-3188, 24 (2025)
Год XXIV, бр. 89, стр. 239–255
Изворни научни рад
Рад примљен 19. 01. 2025. године
Рад одобрен 10. 02. 2025. године
DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2025.24.89.12
CC BY-SA 4.0

СТРАТЕШКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ ЗА ЕВРОПСКУ ПЛАТФОРМУ

Ирис БЈЕЛИЦА ВЛАЈИЋ*

Анстракт: Промене у међународним односима утичу и на безбедност и одбрану свих земаља. Европска унија (ЕУ) уочила је неопходност реформи у секторима који омогућавају њену стратешку самосталности независност од трећих земаља. На конкурентност индустрије ЕУ негативно су утицали висока инфлација, мањак радне снаге, поремећаји у ланцима снабдевања након пандемије COVID-19, повећање каматних стопа, те пораст трошкова енергије. Одлуком (ЕУ) 2022/2481 Европског парламента и Савета о успостављању програма политике дигиталне деценије 2030, дат је подстицај за раст и модернизацију привреде ЕУ путем дигиталне и зелене трансформације. Дигитална трансформација требало би да буде извршена усвајањем дигиталних и иновативних технологија, а чиста и ресурсно ефикасна технологија и биотехнологија су кључне за хармонизацију стратешких циљева ЕУ с циљем осигуравања технолошког суверенитета и стратешке аутономије и промовисања конкурентности и отпорности њене индустрије. У том погледу, очекује се позитиван утицај на функционисање унтрашњег тржишта, јавних услуга и размену информација, повећање образовних пројеката, оснаживања науке и квалитетан приступ јавности. Резултат преласка на ове технологије је стварање нових пословних могућности и стицање конкурентске предности ЕУ на глобалном тржишту. Рад представља резултат истраживања законодавства ЕУ које је усмерено на постизање стратегијске аутономије ЕУ, те оних активности и обавеза које су преузеле државе чланице. Посебан део рада бави се могућностима које произлазе из идеја и мера садржаних у овом документу за Републику Србију.

Кључне речи: ЕУ стратегија, стратешке технологије, дигитална трансформација.

* Факултет за пословне студије и право Универзитета „Унион Никола Тесла“, Београд.
E-mail: iris.bjelica.vlajic@fppsp.edu.rs. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6999-876X>.

1) УВОД

Промене у међународним односима претходних година, између осталог, показале су да ЕУ треба да учини аутономном своју одбрану и стратедијски концепт. Из тог разлога, усвојен је нови стратедишки документ и основан посебан фонд за финансирање пројеката из области одбране. ЕУ је остало још да заштити и ојача независност кључних технологија и омогући набавку услуга које су важне и специфичне за активности развоја или производње тих технологија. Усвајањем мера неопходних за подршку развоју и производњи критичних технологија у ЕУ отклања се једна од стратедишких слабости ЕУ, уз додатни ефекат развоја кључних технологија а то је допринос покретању нових компанија, укључујући мала и средња предузећа (МСП) и прекограничној сарадњи. Ова идеја није нова, јер је још 2016. године Европска комисија покренула иницијативу за стварање Фонда којим би се финансирао развој одбрамбених и индустријских капацитета ЕУ, интегрисања одбрамбеног тржишта и смањења зависности од неевропских добављача и ресурса. Међутим, и након што је Фонд почео да функционише допуњавајући постојеће финансијске програме показало се да импулс развоју одређених индустрија није довољно јак и да су потребна нова решења. Пре свега, у технологијама са значајним потенцијалом или оним које доприносе замени противречних стратедишких циљева ЕУ неопходно је обезбедити иновативне елементе. Приликом процене економског потенцијала кључних технологија за тржишта у развоју, требало би да се узме у обзир у којој мери се применом у једној држави чланици могу створити ефекти преливања на другу државу чланицу. Процена да ли технологија треба да се користи да замени или не буде у супротности са стратедишким циљевима ЕУ треба да се заснива на анализи коју спроводе истраживачи ЕУ да би се утврдили ризици које би Унија могла да избегне. Комисији је дат задатак да објави документ о томе како се прихватају технологије у три кључна сектора, како се имплементација у оквиру које технологије може квалификовати као критична, које технологије су обећавајуће, и које су иницијативе и пројекти сектора подржани јер одговарају на захтев за постизање јединствених стратедишких циљева релевантних програма. Задатак Комисије је да у својим документима опише и објасни ланац роба и услуга који су кључни и специфични за развој или производњу ових финалних производа.¹

Дубоке технолошке иновације треба да се заснивају на технологијама које имају потенцијал да створе трансформативна решења, која се заснивају на знању, технологији и инжењерингу високог нивоа. Дигиталне технологије треба да буду укључене као део циљаног изједначавања и програма циљане

¹ Постоји потреба за развојем кључних технологија у следећим секторима: дигиталне технологије и иновација, дубоке технологије, чисте и ресурсно ефикасне технологије и биотехнологије.

политике за дигитални развој до 2030. године, као и међусекторске пројекте.² Чисте и ресурсно ефикасне технологије укључују усвајање зелених технологија са нултом нето емисијом и индустријама са нултом нето емисијом. За препознавање стратешких пројеката користиће се дефиниције из Уредбе о индустријама са нултом нето емисијом и Уредбом о критичним сировинама. Дигиталне технологије и иновације, дубоке технологије, чисте и ресурсно ефикасне технологије и биотехнологије, које су предмет значајних пројеката од заједничког европског интереса које је Комисија одобрила у складу са чланом 107. ставом (3.3) УФЕУ. Биотехнологију треба посматрати као стицање знања и технологије, а не живих организама, производа и модела који би променили живе или неживе материјале за производњу знања, добара и услуга.³ За ове појединачне пројекте од заједничког европског интереса треба обезбедити адекватно финансирање, у складу са одговарајућим правилима програма, у мери у којој се утврђује недостатак финансијских средстава односно недостатак пуног покрића трошкова. Уредба је донета у складу са одредбама Уговора о функционисању Европске ЕУ.⁴ Суверенитет и безбедност ЕУ, зелена и дигитална транзиција, конкурентност земље и замена стратешких ресурса обезбеђују се мерама у складу са супсидијарношћу утврђеном у члану 5. УФЕУ. Покренута је Стратешка технолошка платформа за Европу (*Strategic Technologies for Europe Platform* – STEP) како би кључне стратешке технологије и технологије у настајању у релевантним секторима биле подржане.⁵ Паралелно са развијањем Платформе развијају се и доступна финансијска подршка и правила за добијање печата суверенитета и портала за суверенитет за промоцију циљева STEP-а. Европски зелени план утврђује начине за постизање климатске неутралности и одрживости привреде ЕУ и за суочавање с проблемима повезанима с климом и заштитом природне средине.⁶ Усвојеним

² Ови циљеви су дефинисани Одлуком (ЕУ) 2022/2481 о успостављању програма политике дигиталне деценије 2030, од 14. децембра 2022. године

³ Дефиниција биотехнологије, укључујући технологије, изводи се статистички и достављено је Комисији за комуникације од 24. новембра 2023. под називом „Одговор на несигурност ЕУ“ и следећа питања.

⁴ Уговор о функционисању Европске уније, чланови 164. и 173, члан 175. став 3, чланови 176, 177. и 178, члан 182. став 1. и члан 192. став 1.

⁵ “Regulation (EU) 2024/795 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Strategic Technologies for Europe Platform (STEP), and amending Directive 2003/87/EC and Regulations (EU) 2021/1058, (EU) 2021/1056, (EU) 2021/1057, (EU) No 1303/2013, (EU) No 223/2014, (EU) 2021/1060, (EU) 2021/523, (EU) 2021/695, (EU) 2021/697 and (EU) 2021/241”, *OJ L*, 2024/795, 29. 2. 2024; “Strategic Technologies for Europe Platform” European Union. Интернет: https://strategic-technologies.europa.eu/index_en.

⁶ Европски зелени план утврђен је у Саопштењу Комисије од 11. децембра 2019. насловљеном „Европски зелени план“, и програму политике за дигитално десетљеће до 2030. године, посебно у погледу дигиталних вештина, дигиталне инфраструктуре и дигиталне

законодавством, Унија настоји да спречи премештања и поврати пренос производних постројења кључних технологија из трећих земаља, те привуче нова постројења како би се спречила њена стратешка зависност.

2) МЕРЕ ЕУ

У циљу подршке развоју или производњи кључних технологија у стратешким секторима, заштити једнакости и одржавању географске разноликости на заједничком тржишту, предложене су мере за реализацију и финансирање STEP пројекта. Ради успостављања и функционисања Европске платформе потребно је обезбедити извршавање одређених мера:

- **достављање релевантних информација о исходима зелене и дигиталне транзиције** – које је предвиђено Информативним програмом ЕУ под називом „Европска унија за одрживу конкурентност, социјалну правду и отпорност радних места“ ради остварења пуног потенцијала зелених и дигиталних транзиција.⁷
- **квалификована радна снага** – Капацитет ЕУ за развој технологије и производњу зависи и од квалификоване радне снаге, што би могло бити изазовно у свим секторима, укључујући и оне који се сматрају кључним за зелену и дигиталну транзицију, у контексту демографских промена. Демографски стара Европа, недостатак радне снаге, те недостатак високообразовног инжењерског кадра за релевантне секторе, намеће потребу посебних улагања у образовање и целоживотно учење, као и пружање релевантних информација и квалитетне обуке за особе са инвалидитетом.
- **обезбеђивање финансијских средстава** – обим неопходних финансијских захтева за зелену и дигиталну транзицију могућ је на основу финансијских средстава доступних у оквиру различитих програма ЕУ.⁸ Поред обезбеђивања средстава, наведена мера укључује и обезбеђивање рачуноводствених услуга за операције финансирања и

трансформације предузећа и јавних услуга. Видети: Душко Димитријевић, „Европска Зелена агенда“, *Европско законодавство*, 2022, vol. 21, бр. 79, стр.173–194.

⁷ Информативни програм је одобрила Комисија за комуникације од 1. јануара 2020. године.

⁸ STEP би морао да мобилише средства у контексту програма Уније, укључујући ИнвестЕУ усвојен Уредбом (ЕУ) 2021/523, „Хоризонт Европа“ усвојен Уредбом (ЕУ) 2021/2021, Европски одбрамбени фонд основан Уредбом (ЕУ) 2021/697 и Фонд за иновације основан Директивом 2003/87/ЕЗ, Европски фонд за регионални развој (ЕФРО) и Кохезиони фонд основан Уредбом (ЕУ) 2021/1058, Европски фонд за праведну транзицију (ЈТФ) основан Уредбом (ЕУ) 2021/1056, Механизам за одговор и отпор успостављен Уредбом (ЕУ) 2021/241 и програма Дигитална Европа успостављеног Уредбом (ЕУ) 2021/694, Социјални фонд плус („ЕСФ+ фонд“) основан Уредбом (ЕУ) 2021/1057.

развој финансијских инструмената месечног финансирања операције. Оваква финансијска средства треба користити на флексибилан начин како би се пружила оправдана и циљана подршка кључним технологијама у стратешким секторима.⁹ Пројекти који добијају ова средства требало би да садрже релевантне показатеље о климатској неутралности и помоћи удаљеним регионима, када је год то могуће. При томе, финансијске планове треба поставити тако да укључују мала и средња предузећа. У контексту подршке развоју малих и средњих предузећа, потребно је размотрити и организовати промоцију науке и стварање нових програма за образовање или обуку за нове вештине. Да би се осигурала ликвидност за усклађивање са STEP циљевима у оквиру ЕФРР, ЕСФ+ фонда и ФПТ, морали би бити осигурани додатни неизмирени издаци за предфинансирање у складу са приоритетним споразумом. За сва додељена средства ФПТ треба обезбедити додатно предфинансирање, узимајући у обзир потребу побољшања квалитета услуга и расположиве опреме када је у питању подршка држава чланица у остваривању циљева STEP-а.¹⁰ Међутим, да би се додатно подстакло усвајање таквих мера и обезбедила транспарентност, треба да постоји могућност повећања стопе суфинансирања ЕУ на 100% за приоритете STEP-а. У спровођењу циљева STEP пројекти треба да обезбеде усвајање одређених друштвених критеријума и постизање позитивних друштвених исхода, примерених за учење и подршку квалитетном цивилном друштву (укључујући младе без неопходне подршке, младе који нису у виду редовног образовања ни у виду образовања одраслих, усвајањем социјалних критеријума).¹¹ ИнвестЕУ води програм ЕУ за јачање координације, посебно у зеленој и дигиталној транзицији, обезбеђивањем финансирања развоја, на пример у облику вишегодишњег механизма финансирања, и техничке помоћи, дакле, приступ давања додатног јавног и приватног капитала. У том контексту, Комисија ће идентификовати партнере у спровођењу напора Европске инвестиционе банке ради побољшања финансијских средства која су им на располагању. Државама чланицама може се отворити додатни одељак „државе чланице“ програма ИнвестЕУ у сврху подршке финансијске производње у складу с циљевима STEP-а, уз олакшавање доказивања о испуњености услова. Земље чланице би требало да у своје планове за

⁹ Средства која је мобилисао програм Уније требало би да буду надокнађена додатним финансирањем из Европског одбрамбеног фонда од 1,5 милијарди евра за пројекте које циља STEP.

¹⁰ Правила о исцрпљивању предфинансирања треба да буду усклађена с правилима о предфинансирању утврђеним у Уредби (ЕУ) 2021/1060.

¹¹ У складу са Директивама 2014/23/EУ, 2014/24/EУ и 2014/25/EУ.

заштиту и отпорност укључе опцију конкурисања за средства из одељка „државе чланице“ у програму ИнвестЕУ, који би подржао циљеве STEP-а у оквиру политике животне средине.¹² За пројекте у којима се примењују циљеви STEP-а, треба поставити најбољи могући оквир тако да постоји широк спектар сектора и региона како би се избегла претерана секторска или географска концентрација. „Хоризонт Европа“ је кључни програм ЕУ за финансирање истраживања и иновација, а њена Европска комисија за иновације (EIC) је водећа подршка иновацијама потенцијално револуционарне природе са потенцијалом за даљи раст и развој тих идејних предлога. EIC као акцелератор може да пружи подршку искључиво малим и средњим предузећима која не испуњавају услове за банкарско финансирање. Ово укључује новооснована предузећа и мала средња предузећа обезбеђујући тако додатну флексибилност за комерцијалну капитализацију која није прихваћена за банковно финансирање, а која води ка иновацијама. EIC са својим специјализованим знањем у идеалној је позицији да повећа могућности финансирања за компаније којима је потребан капитал за раст у раним фазама иновација. С обзиром на централну улогу EIC фондације у успеху STEP-а, функционисање EIC захтева јасна законодавна овлашћења, нарочито за технологије засноване на STEP потребама.¹³ Европски одбрамбени фонд је програм за промовисање конкурентности, иновација, вештина и технолошке аутономије у индустријама ЕУ, с циљем отварања стратешке аутономије ЕУ. Развој производних капацитета је потребан да би се ојачали капацитети и аутономија индустрије ЕУ како би се осигурала независност државе чланице као крајњег корисника такве производње.

- **увођење ознаке „печат суверенитета“** – ознаку „печат суверенитета“ треба ставити на пројекте који испуњавају циљеве Платформе, када пројекат испуњава услове у погледу квалитета, посебно критеријума прихватљивости, изузетака итд.¹⁴ Минимални захтеви за процену квалитета одређују како се могу идентификовати висококвалитетни пројекти. За дистрибуцију и стављање печата суверенитета одговорна је

¹² Требало би бити могуће додати циљу STEP-а до 6% куповине финансијских средстава додељених плану за подршку и отпорност за програм ИнвестЕУ.

¹³ Програм „Хоризонт 2020“ успоставила је (ЕУ Уредбом 1291/2013, а финансијски инструмент EIC акцелератор обезбеђује финансирање у облику капитала или у облику других приноса („EIC фонд“) и ограничен је на максимално 15 милиона евра. Јачањем подршке искључиво власничког капитала за средња и мала предузећа са просечном тржишном капитализацијом која није прихваћена за банкарско финансирање, доћи ће до мањка капитала, насталог у контексту потребе за кредитом до 50 милиона евра.

¹⁴ Комисија треба да користи печат суверенитета и у контексту радње предвиђене чланом 19. Протокола бр. 5. Статута европских инвестиционих банака у прилогу Споразума о Европској унији (ЕУ) и УФЕУ („Статут ЕИБ“) и политике утврђене у Уредби (ЕУ) 2021/523.

Европска комисија. У припрему докумената за подношење предлога који би могао да добије печат суверенитета, Комисија би, по потреби, требало да укључи услове да се у предлогу пројекта наведе на који начин се очекује да допринесе развоју структуре локалне привреде и индустрије, те отварању радних места. Ова би могућност, где је то прихватљиво, требало да буде трајно отворена. Печат суверенитета треба користити као знак квалитета, за пројекте јавних и приватних предузећа којим се потврђују циљеви Платформе, али и олакшан приступ програмима финансирања ЕУ посебно омогућавањем кумулативног или комбинованог финансирања из различитих инструмената ЕУ. Државе чланице, такође, треба да буду у могућности да дају финансијске подршке кроз владин програм за пројекте који имају ознаку суверенитета. Уредба (ЕУ) 2021/1060 треба да се измени како би пројекти којима је дат печат суверенитета могли да приступе финансијским ресурсима ЕУ, посебно олакшавањем кумулативног или комбинованог финансирања одређених инструмената ЕУ. У овом случају, највиши управљачки орган требало би да буде у могућности да изричито пружи подршку од ЕФРР или ЕСФ+ фонда за операције које су подржане ознаком суверенитета.

- **спајање процена за различите пројекте** – требало би узети у обзир процене које су већ спроведене за потребе неког другог програма ЕУ, чиме би се смањила административна одуговлачења и повећала могућност коришћења средстава ЕУ у погледу приоритетних технологија. Према смерницама Уредбе ЕУ (ЕУ) 2021/241, државе чланице не би требало да разматрају укључивање пројеката којима је дат печат суверенитета када разматрају своје планове за подршку и отпорност стратегије ЕУ, са изузетком пројеката који се финансирају из њихове дељене алокације у складу са Фондом за модернизацију.¹⁵ При разматрању стратешких пројеката надлежни органи посебно треба да размотре да ли су програми одрживог развоја у складу са Уредбама о индустрији са нултом нето емисијом и Уредбом о критичним сировинама. Могуће је усвојити правила кумулативног финансирања. Комисија би стога требало да омогући конзистентност, усклађеност, синергију и комплементарност између програма ЕУ за подршку пројектима како би се постигли циљеви стварања Платформе.

- **успостављање и одржавање портала** – Комисија би требало да успостави портал о суверенитету за пружање информација о доступној подршци за пројекте који испуњавају циљеве STEP-а. Да би се задовољиле потребе финансијера и носилаца пројеката који добијају средства у вези са STEP пројектом у оквиру програма финансирања ЕУ, портал за

¹⁵ Фонд за модернизацију установљен је Директивом 2003/87/ЕЗ.

суверенитет би требало да омогућава приступ информацијама о програмима ЕУ којима се активно управља, као што су Европски преглед, Европски одбрамбени фонд, Фонд за иновације, програм ЕУ за здравље, програм Дигитална Европа и други извори финансирања ЕУ, као што је механизам подршке ИнвестЕУ и програми ЕФРР, ЕСФ+ и ФПТ. Сврха Платформе је да олакша представљање пројеката којим је дат печат суверенитета. Портал за суверенитет треба да садржи списак националних органа надлежних да делују као контакт тачке за имплементацију СТЕР-а на националном нивоу, а Комисија обезбеђује да портал за суверенитет пружа такве платформе како би се избегле произвољне одредбе и административно одуговлачење.

- редовно праћење спровођења програма у складу са политиком ЕУ –

Задатак је да Комисија изради смернице за испуњење циљева СТЕР-а на основу студије изводљивости на начин који је прилагођен активностима које се спроводе на Платформи и који избегава прејудицијске регулативе и административне опције, посебно за кориснике средстава. Како би се осигурала одговорност према ЕУ, Комисија треба заједнички да информише Европски парламент и Веће о напретку у спровођењу циљева СТЕР-а на исти начин на који прати спровођење циљева политике ЕУ. Студију треба спровести пазећи на програм еколошке одговорности и трошкова постављања и одржавања Платформе, како би се осигурало да се програм успешно спроводи на основу показатеља успешности. Уколико су доступне, треба обезбедити информације о квалитативној и квантитативној подршци прекограничним пројектима и пројектима од стране држава чланица. Комисија спроводи привремену оцену Уредбе, у којој оцењује релевантност мера на којима се заснивају одредбе Уредбе у контексту промене стратешких циљева ЕУ и обезбеђивања њене аутономије. Неопходно је проценити транспарентност портала за суверенитет обједињавањем свих јавно доступних веб-страница и проверених информација о програмима ЕУ у погледу локалног и ванредног управљања на јединственом порталу за транспарентност, упостављање симулатора којим би се проверила реализација пројекта и пружање смерница за финансијске програме ЕУ који би могли прихватити пројекат.

- укључивање Фонда за иновације – Фонд за иновације подржава улагања

у иновативне нискоугљеничне технологије које се користе у оквиру усвојених стандарда ЕУ. Фонд за иновације је кључан за подршку развоју или производњи кључних чистих и ресурсно ефикасних технологија у ЕУ. У току предлога за подношење предлога или хитне акције Фонду за иновациону делатност, Комисија треба да размотри пројекте који користе индустрије са нултом нето емисијом.

- **увођење нових специфичних циљева ЕФРР** – како би се повећале могућности за проширење подршке у складу са оквиром индустријског развоја у стратешким секторима, подршку добијену од ЕФРР треба проширити увођењем нових специфичних циљева, укључујући доказе у примени правила о прихватљивости расхода и отпада у климатском оквиру.¹⁶ Јачање услова за веће учешће у привреди малих и средњих предузећа треба да остану у фокусу, јер може значајно допринети развоју слабо развијених и транзиционих региона, као и развоју регионалног управљања где је БДП земље по глави становника испод просека ЕУ.¹⁷ Управљање пројектом треба да се фокусира на промовисање партнерства између великих компанија и локалних малих и средњих предузећа. Посебан изазов представља постизање циљева климатских промена и политике кохезије животне средине, што је могуће омогућавањем флексибилног коришћења Кохезионог фонда и ЕФРР.¹⁸

- **обезбеђивање одступања од правила о просечним програмским аранжманима** – да би се заменила административна опција и обезбедила законска примена STEP-а, требало би да буду могућа одступања од усвојених правила од обезбеђивања просечних програмских аранжмана ЕФРР, ЕСФ+ Фондације, Кохезионог фонда и ФПТ образовног фонда. Тим изменама програми могу достићи предвиђени ниво расхода за 2026. и 2027. годину. Комисија одобрава измену програма који се односи искључиво на спровођење приоритета који се додаје циљевима STEP-а и који се поставља до краја 2024. године, два месеца након што су га поставиле државе чланице. Међутим, синдикати би требало да одговоре на измене Уредбе о партнерству (ЕУ) 2021/1060 како би Комисија могла да одобри акцију.

- **измена регулаторног оквира за буџетски програм 2014–2020** – усвајање овог документа прати година прилагођавања чиме се омогућава обезбеђивање додатне флексибилности у погледу буџета и ликвидности.¹⁹ Измене уведене на крају програмских аранжмана, требало би да пруже довољно времена и административних ресурса у обуци држава чланица у прегледу оперативних аранжмана повезаних с циљевима STEP-а. Потребно је олакшати административну опцију за

¹⁶ У складу са Уредбом (ЕУ) 2021/1058 и Уредбом (ЕУ) 2021/1060.

¹⁷ Средства програмирана за нове посебне намене треба да буду ограничена на највише 20% почетне националне алокације средстава ЕФРР према Уредби (ЕУ) 2021/1060.

¹⁸ ЕФРР пружа подршку за расход доприноса Кохезионог фонда климатским акцијама, који премашује 37% укупних средстава и, стога, када се изражава допринос Кохезионог фонда климатској подфункцији, требало би да буде могуће користити ЕФРР за допринос клими који премашује 30% набавке додељених средстава.

¹⁹ На ово су посебно утицале пандемија COVID-19 и оружани сукоб Русије и Украјине.

програмско тело тако да се споразумом могу предвидети средства за бесплатно затварање програма из искључивих административних разлога са роком од 12 месеци након подношење документа о затварању таквог пројекта.²⁰ Да би се обезбедила тачност и усклађеност са горњом границом плаћања, исплате које ће се извршити у 2025. треба да буду ограничене на 1% одобрених финансијских средстава из годишњег финансијског буџета за 2021–2027, а за остала плаћања би се користило предфинансирање.²¹ Уредбом (ЕУ) бр. 1303/2013 предвиђена су додатна посебна средства за удаљене регионе. Ове додатне посебне погодности, усвојене су за средстава којим би се помогло државама чланицама да се изборе са притисцима са којима су се суочиле одговарајући на кризу и пружајући подршку грађанима и предузимајући јавне мере за умањење последица сукоба Русије и Украјине. Како би чланица могла да издржи са сталним притиском, у складу са обавезама предвиђеним у Уредби (ЕУ) бр. 1303/2013 могућност добијања стопе суфинансирања ЕУ од 100% за кохезионе програме требало би ретроактивно продужити на последњу оперативну годину од 1. септембра 2023. до 30. јула 2024. у складу с расположивим финансирањем.

3) САДРЖАЈ

Стратешка платформа (STEP) омогућава прихватање, развој и праћење пројеката којима се омогућава коришћење неке од стратешки неопходних технологија. При томе, постоје две основне мере које служе за издвајање ових пројеката: додељивање печата суверености и додељивање финансијских средстава пројектима (у оквиру финансијских програма ЕУ). На овај начин, располагање финансијским средствима је транспарентно према грађанима ЕУ уз истовремено повезивање с националним надлежним телима и другим релевантним субјектима, с циљем координације и размене информација о финансијским потребама, постојећим уским грлима и најбољим праксама у приступу финансирању у подручју примене ове Уредбе.²² Платформа подстиче контакте у свим секторима стратешких технологија, при чему се посебно користи постојећим индустријским савезима, мрежама и структурама, као што су успостављена Платформа за Европу с нултом нето стопом емисија и Европски одбор за критичне сировине.²³ Једнообразност,

²⁰ Уредбама (ЕУ) бр. 1303/2013 (23) и (ЕУ) бр. 223/2014 регулисано је питање административног затварања програма 2014–2020.

²¹ Одобреног Уредбом (ЕУ, Еуратом) 2020/2093.

²² Члан 5. Уредбе (ЕУ) 2024/795.

²³ Успостављени Уредбом о индустрији с нултом нето стопом емисија и Уредбом о критичним сировинама.

коју платформа поставља, промовише доследност, усклађеност, синергију и комплементарност међу програмима ЕУ ради подршке пројектима који доприносе циљевима СТЕР-а. Циљеви Платформе су да се осигура суверенитет и безбедност ЕУ, да се смањи зависност ЕУ у стратешким секторима, да се унапреди конкурентност ЕУ јачањем њених капацитета и продуктивности за мобилизацију финансијских средстава, да се ојача јединство ЕУ, да обезбеди прекогранично учешће и промовисање економске, социјалне и територијалне кохезије и солидарности међу државама чланицама. Платформа поставља следеће циљеве:

(а) промоција развоја или производње кључних технологија унутар ЕУ у вези са заштитом и развојем ланца вредности у следећим секторима:

1. дигиталне технологије, укључујући оне које доприносе циљним вредностима и циљевима програма политике за дигиталну деценију до 2030. године, међусекторске пројекте дефинисане Резолуцијом (ЕУ) 2022/2481 и иновације у високотехнолошким технологијама;
2. чисте и ресурсно интензивне технологије, укључујући технологије са нултом нето емисијом дефинисаном Уредбом о индустријама са нултом стопом емисија;
3. биотехнологија, укључујући лекове на листи кључних лекова ЕУ.

(б) решавање проблема недостатка зелених површина и воде важних за све врсте квалитетних зелених површина како би се подржали циљеви одрживости;

(в) подршка потребама задржавања радне снаге посебно кроз целоживотно учење, образовање и пројекте оснаживања успостављањем социјалних партнерстава и већ успостављеним иницијативама за образовање и оснаживање;

Технологије се сматрају кључним ако испуњавају најмање један од следећих услова:

(а) развој иновативних тржишта, нових и водећих елемената са значајним комерцијалним потенцијалом;

(б) допринос замени стратешке зависности ЕУ или противречности њених стратешких циљева.

Ланац вредности за развој или производњу кључне технологије односи се на финалне производе, као и на специјалну опрему и специјалне машине које се користе за производњу ових финалних производа и критичних сировина предвиђених Уредбом о критичним сировинама, као и услугама које су важне и специфичне за развој или производњу финалног производа. Вредности за развој или производњу технологија које су еколошки прихватљиве добијају се Уредбом о индустријама са нултом нето емисијом до оних чије се технологије односе на финалне производе, као што су специјални радови и

специјалне машине за производњу финалних производа, како је дефинисано у Уредби о индустрији са нултом нето емисијом на услуге које су кључне и специфичне за развој или производњу ових финалних производа. Стратешки пројекти признати у релевантном одељку Уредбе о индустријама са нултом нето емисијом који испуњавају критеријуме отпорности или критеријуме конкурентности Уредбе о индустријама са нултом нето емисијом испуњавају циљ STEP-а. Ако је у питању пројекат од заједничког европског интереса који је одобрила Комисија у складу са ставом 107. став 3. (б) УФЕУ, релевантна технологија ће се узети у обзир. Финансијску подршку имплементацији STEP-а обезбеђују стални програми ЕУ. Комисија ће доделити печат суверенитета сваком пројекту одобреном за потребе STEP-а, под условом да је пројекат оцењен и да има минимална кашњења у процени квалитета, са посебним критеријумима за изузетке, подношење пријаве и сл. Пријава за подношење предлога може укључивати географска ограничења и, по потреби, у складу са релевантним секторским законодавством ЕУ укључује обавезу да поштује услове у складу са својим националним законодавством, међународним правом и колективним уговорима. Печат суверенитета се користи као знак квалитета, посебно за потребе:

- (а) добијања подршке за пројекат у оквиру другог програма ЕУ у складу с правилима која се примењују на тај програм, или,
- (б) финансирања пројекта кумулативним или комбинованим финансирањем с другим инструментом ЕУ у складу с правилима која се примењују на те инструменте.

Владе чланица приликом ревизије свог плана националне подршке, приоритетним пројектима сматрају оне пројекте којима је дат печат суверенитета. Државе одлуке о алокацији пројеката могу дати приоритет пројектима чисте и ресурсно ефикасне технологије којима се додељује печат суверенитета. У складу са Уредбом (ЕУ) 2021/523, печат суверенитета се разматра и у контексту члана 19. Статута Европске инвестиционе банке и проверава усклађеност са политиком како је утврђено у члану 23. Уредбе. Стратешки пројекти препознати у складу са Уредбом о индустрији са нултом нето емисијом и Уредбом о критичним сировинама у животној средини могу добити додатну подршку која првенствено доприноси програму заштите животне средине, која укључује средства у облику подељеног управљања, под условом да тим доприносима не покрива исте трошкове. Кумулативно финансирање не спречава подршку скупим стратешким пројектима. Задатак је Комисије да успостави и редовно ажурира посебну јавно доступну интернет страницу на којој се пружају информације о могућностима финансирања пројеката повезаних с циљевима STEP-а и повећава видљивост тих пројеката, навођењем: информација о програмима ЕУ обухваћеним подручјем примене ове Уредбе и о текућим и предстојећим позивима на

подношење предлога и позивима на подношење понуда повезаних с циљевима STEP-а у оквиру одговарајућих програма; детаља о пројектима којима је додељен печат суверености или пројеката који су признати као стратешки пројекти или пројеката који су одабрани за подршку у оквиру ЕФРР, Кохезијског фонда, фонда ЕСФ+ и ФПТ, у мери у којој су саопштени Комисији и података за контакт с националним надлежним телима одређеним у складу са Уредбом.²⁴ Задатак је чланица да у датом року одреде једно национално надлежно тело које је главна контактна тачка за спровођење Платформе на националном нивоу и обавештавају Комисију о појединостима стратешки изабраних ради приказивања на званичној страници.²⁵ Комисија прати спровођење и остваривање циљева STEP-а на основу оквира за праћење програма ЕУ делотворно и правовремено. У ту сврху примаоци средстава ЕУ достављају податке неопходне за праћење, према потреби и на сразмеран начин, а Комисија подноси Европском парламенту и Већу годишње извештаје о спровођењу STEP-а и чини их јавно доступним. За годишње извештавање посебно су важне информације о помоћи из STEP-а према државама чланицама и прекограничним пројектима, а најкасније до 31. децембра 2031. године Комисија Европском парламенту и Већу доставља завршни извештаје о евалуацији спровођењу STEP-а које се посебно базира на свим елементима укљученим у извештај о међуевалуацији, те садржи сажетак елемената из годишњих извештаја.²⁶ Поред годишњих извештаја, задатак је Комисије да сачини и поднесе Европском парламенту и Већу извештај о међуевалуацији у погледу спровођења STEP-а у сврху информисања доношења одлука у будућности, а посебно се оцењује у којој су мери остварени циљеви STEP-а, делотворност употребе ресурса до 31. децембра 2025. године.²⁷ Према потреби, извештају о међуевалуацији прилаже се законодавни предлог за измену ове Уредбе с циљем смањења стратешких зависности ЕУ и јачања индустријске политике ЕУ, уз

²⁴ Портал за сувереност започео је с радом 1. марта 2024. године.

²⁵ Рок остављен чланицама био је 2. јун 2024. године.

²⁶ Годишњи извештај садржи следеће информације: укупне расходе STEP-а рашчлањене према програму; успешност STEP-а на темељу показатеља успешности утврђених у одговарајућим програмима; преглед доприноса STEP-а стратешким циљевима Уније у погледу осигуравања дугорочне конкурентности; анализу географске и технолошке расподеле пројеката којима је додељен печат суверености.

²⁷ Извештај о међуевалуацији: пружа преглед регија Уније за које су кохезијски програми измењени у складу с начелом партнерства; разматра релевантност циљева и мера STEP-а, укључујући кључне технологије које се подупиру у оквиру STEP-а; оцењује изводивост пружања информација о програмима Уније на јединственом порталу Уније, како би се потенцијалним корисницима приближиле све могућности финансирања средствима Уније и повећала транспарентност према грађанима Уније; те оцењује изводивост успостављања симулатора како би се носиоцима пројеката, посебно МСП, пружиле смернице о могућностима финансирања средствима Уније за које би њихов конкретан пројекат могао бити прихватљив.

истовремено осигуравање правилног функционисања унутрашњег тржишта, избегавање нарушавања тржишта и стварање једнаких услова у ЕУ или законодавни предлози за друге иницијативе којима се настоје остварити слични циљеви. Поглавље 2. наводи неопходне измене већ усвојеног законодавства ЕУ у складу с потребама првог дела.

4) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Уредба је ступила на снагу следећег дана од дана објављивања у Службеном листу Европске ЕУ, односно 1. марта 2024. године.

5) ИЗВОРИ

- Бјелица Влајић, И., „Европски одбрамбени фонд“, *Европско законодавство*, бр. 81–82/23, Београд, 2023.
- Бјелица Влајић, И., „Улога стратегијског предвиђања у заједничкој безбедности и одбрани Европске ЕУ“, *Европско законодавство*, бр. 83/23, Београд, 2023.
- Димитријевић, Душко, „Стратешки компас за безбедност и одбрану“, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78.
- Димитријевић, Душко, „Европска Зелена агенда“, *Европско законодавство*, 2022, бр. 79.
- Думић, Александар, Ковач, Митар, „Утицај заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ на безбедност Републике Србије“, *Војно дело*, 2021, Vol. 73, бр. 2, 2021.
- Ђурковић, Мишо, Игрутиновић, Милан, „Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ – актуелни изазови“, Институт за европске студије, Београд, 2016.
- Николић, Горан, „Визија о ЕУ као геоекономском и геополитичком актеру“, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78.
- “Regulation (EU) 2024/795 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Strategic Technologies for Europe Platform (STEP), and amending Directive 2003/87/EC and Regulations (EU) 2021/1058, (EU) 2021/1056, (EU) 2021/1057, (EU) No 1303/2013, (EU) No 223/2014, (EU) 2021/1060, (EU) 2021/523, (EU) 2021/695, (EU) 2021/697 and (EU) 2021/241”, *OJ L*, 2024/795, 29. 2. 2024.
- “Strategic Technologies for Europe Platform” European Union. Интернет: https://strategic-technologies.europa.eu/index_en.
- Зечевић, Слободан, „Обнављање европске безбедности“, *Европско законодавство*, број 79, 2022.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Промене које захватају свет погађају у различитој мери све државе. За разлику од чланица Европске ЕУ, које деле заједничко тржиште, финансије, те спољну и одбрамбену политику и које су чланице НАТО савеза, Република Србија не учествује у овим удруживањима и са свим изазовима суочава се ослоњена на сопствене капацитете. Усвајањем мера које подржавају стратешке технологије, Унија настоји да спречи нарушавање интегритета своје одбрамбене стратегије. Средства из наведених програма и финансијских пројеката резервисана су искључиво за државе чланице ЕУ. И, мада Република Србија још није постала чланица ЕУ одређене идеје и принципи могу се успешно применити, без обзира на статус чланства. Увећање и побољшање војне способности укључивањем нових технологија тежња је скоро свих држава, па би и Република Србија требало да додели више пажње, средстава и капацитета иновацијама и развојним пројектима из наведених области. Министарство одбране Србије потписало је Административни уговор о сарадњи са Европском одбрамбеном агенцијом, којим је омогућена сарадња и учешће у неким њеним развојним пројектима, али још важније коришћење њених база података, што даје могућност унапређења не само способности оружаних снага у земљи већ и потенцијала домаће индустрије. Стратегијски контекст Републике Србије под утицајем је интереса великих сила, доступности енергената и хране, те међузависности држава која настаје као резултат технолошких иновација. Зато би требало усмерити напоре на осамостаљењу у областима у којима је то могуће. То се, пре свега, односи на зелену и дигиталну транзицију за домаћинства и индустрију, али и усвајање мера за подршку иновацијама и развоју технолошке основе за умањење зависности од трећих земаља. Значај иновација не исцрпљује се само у погледу одбране и безбедности већ и у осталим областима. Прилагодљивост унутрашњег тржишта ЕУ која доприноси јачању њене дугорочне конкурентности и продуктивности важна је због геополитичке динамике, а постиже се технолошким напретком, зеленом и дигиталном транзицијом уз истовремено подстицање отпорности здравственог система због старења становништва. Питање демографског старења проблем је који мучи и Србију, и у том погледу могле би се прихватити и прилагодити њеним потребама мере које подржавају пројекте усмерене на умањење негативних ефеката демографског старења нације (боља здравствена превентива и заштита, целоживотно учење и сл.). Европска унија је препознала потенцијал сваког свог грађанина и, мада, већина тих грађана нема способности за допринос развоју дигиталне или технолошке транзиције, изградом програма обуке и образовања примерених различитим категоријама становништва и њиховим специфичностима (маргинализоване групе, лица искључена из редовног школовања, жене,

инвалиди, стари), као и мотивисањем ових категорија да се укључе у процесе образовања, могућ је прилив нове радне снаге и њено целоживотно усавршавање. Република Србија је земља чији високошколовани кадар већ деценијама одлази из земље, па креирање сличних програма обуке и укључивања неискоришћеног потенцијала становништва које остаје треба посматрати као стратешки интерес. Посредно, платформа захтева и већу специјализацију унутар држава чланица јер се за разматрање пројеката захтева познавање индустријских политика ЕУ, али и начина планирања буџетских расхода ЕУ како је наведено у члану 7, те информације о показатељима успешности дефинисанима у оквиру одговарајућих програма. Учећи из овог приступа, поред обуке запослених у државној администрацији Србије, потребно је променити постојећи приступ процени пројеката тако да се фокус стави на показатеље успешности и према том критеријуму стварају и бирају пројекти у које би се преусмеравала постојећа средства. Иако STEP има за циљ да репрограмира и ревидира тренутне програме како би могла да подржи стратешко усклађивање ЕУ и да промени стратешке циљеве ЕУ, платформа је, такође, важан елемент за тестирање ефикасности и припрему сваке нове интервенције за подршку суверенитету сектора и конкурентност стратешког сектора. Конкретно, увезивањем различитих програма финансирања и процене пројектних предлога, STEP би требало да послужи као основа за растеређивање националних администрација, док ознака печата суверености постаје гаранција квалитета. Преузимањем овог модела и одређивањем ознаке квалитета која би се додељивала пројектима који конкуришу за одређена буџетска средства у Републици Србији, на основу јасних и прецизно дефинисаних критеријума, постигло би се неколико увезаних циљева (стратегијски значај, изводљивост, аутономност). Тако вредновани пројекти могли би да конкуришу код банака са позиције потврђених квалитета јер су испунили високо постављене стандарде. Покретање реализације тих пројеката имало би позитиван утицај на домаћу привреду, пре свега у погледу малих или новооснованих предузећа, али и специјализацију за одређене области.

STRATEGIC TECHNOLOGIES FOR EUROPE PLATFORM

Iris BJELICA VLAJIĆ*

Abstract: Changes in international relations also affect the security and defence of all countries. The European Union (EU) has recognised the need for reforms in sectors that enable its strategic autonomy and independence from third countries. The competitiveness of the EU industry has been negatively affected by high inflation, labour shortages, disruptions in supply chains following the COVID-19 pandemic, rising interest rates, and rising energy costs. Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council establishing a policy agenda for the Digital Decade 2030 provided an incentive for the growth and modernisation of the EU economy through digital and green transformation. Digital transformation should be achieved through the adoption of digital and innovative technologies. Clean and resource-efficient technology and biotechnology are key to harmonising the EU's strategic objectives to ensure technological sovereignty and strategic autonomy and promote the competitiveness and resilience of its industry. In this regard, a positive impact is expected on the functioning of the internal market, public services, information exchange, increasing educational projects, strengthening science, and quality access to the public. The result of the transition to these technologies is the creation of new business opportunities and gaining a competitive advantage for the EU in the global market. The paper is the result of research on EU legislation aimed at achieving the EU's strategic autonomy, as well as those activities and obligations undertaken by the member states. A separate part of the paper deals with the opportunities arising from the ideas and measures contained in this document for the Republic of Serbia.

Keywords: EU strategy, strategic technologies, digital transformation.

* Faculty of Business Studies and Law, University "Union Nikola Tesla", Belgrade. E-mail: iris.bjelica.vlajic@fbsp.edu.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6999-876X>.